Hilâfetin Kureyş'e Âidiyeti Mes'elesi – 1. Bölüm

[quote width="auto" align="left|right|none" border="COLOR" color="COLOR" title="EDİTÖRÜN NOTU"]Ömer Fâruk Korkmaz Hoca Efendi tarafından kaleme alınan "İmamlar Kureyştendir Hadîsi Bağlamında Hilâfetin Kureyş'e Âidiyeti Mes'elesi" isimli makaleyi, kolayca okunabilmesi maksadıyle iki bölüm hâlinde yayınlıyoruz. Rabbimiz celle celâluhû istifâdelenmeyi nasip etsin.[/quote]

I. Giriş

Âdetullah gereği kâinatın nizam ve düzeni esbap dairesinde deveran eder. Allah Azze Celle bir takım emir ve yasaklarına muhatap kıldığı insanlara vazifelerini bildirmek üzere Peygamberler göndermiştir. Peygamberler Allah Teâlâ' nın bu anlamda halifeleridirler.[1] Haddi zatında her ne kadar Allah Azze ve Celle bu şekildeki bir hilafete muhtaç değilse de beşerin takati bizzat zat-ı Bârî' den feyz almaya liyakatli olmayıp istidat anlamında da yetersiz olunca[2] bu manadaki bir hilafet kaçınılmaz olmuştur. Çerçeveyi biraz daha genişletip mevzuya daha kapsamlı bir bakış açısıyla yaklaşacak olursak şunu söyleyebiliriz: İnsan yeryüzünde Allah Teâlâ' nın halifesidir.[3] Bu hilafet, insanın yeryüzünde ilâhî hükümleri icra etmesi ve Ahkamullah'ı onun mülkünde tenfiz etmesi/geçerli kılması manasındadır. İnsanın kainattaki yegâne vazifesi de budur.[4]

Bu ulvî gayeyle beraber yeryüzüne gönderilmiş olan insanların birinci vazifesi hilafeti ihya edip ilâhî emirlerin ve yasakların yürürlüğe geçmesini sağlamak amacıyla imam tayin etmeleridir. Mesnedini şeriatın veya aklın tayin ettiği bu vazife insanların bütününe kifâî olarak farzdır; bir kısmının yerine getirmesiyle diğerlerinden yükümlülük düşmektedir.[5] Bir kısım hadislerde "Zıllullah"[6] şeklindeki tabire muhatap kılınan halifenin İslam'da bu denli bir ehemmiyeti vardır. Zira Ahkâm-ı şeriyyeyi tenfiz edecek, işleri ehline tevdi edecek olan ve buna benzer birçok vazifeyi üstlenecek olan halifedir. Halife her ne kadar bir kul ise de kendisinde bulunan güç, sulta, muhafaza etme gibi şeref ve ihtiyaçsızlık anlamını taşıyan sıfatlarla Allah Teâlâ'nın yerdeki zılli olma salahiyetini haiz olmuştur.[7] Bunu yerine getirebilmesi için insanlar arasında itibarı olmalı ve söylediği şeyleri kabullenmeleri için sair kişilere karşı üstün vasıfları bulunmalıdır. Bunun için ulema, bazı ayet-i kerimelerden istinbat ettikleri Müslüman olmak, Takva sahibi ve adil olmak, Müctehit olmak, cesur olmak vb.[8] gibi vasıfları halife olacak kişide gerekli görmüşlerdir.

Bizler de bu makalede yukarıda izah ettiğimiz gibi, Allah'ın hükümlerinin yeryüzünde hâkim kılınması gayesine matuf olarak tesis edilen bir müessese olarak idrak ettiğimiz hilafet makamında bulunan kişide aranılan vasıflardan sadece birisi üzerinde duracağız. İttifâkî olmadığını müşahede ettiğimiz "Kureyş kabilesinden olmak" şartıyla ilgili hadislerin nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik görüşlerle konuyla ilgili önemli olduğunu tespit ettiğimiz bir kısım âlimlerin görüşlerini nakledeceğiz. Ve en-Nihâye, mütearız gibi gözüken nasların nasıl tahlil edilmesi gerektiği de

kendiliğinden tebeyyün edecektir İnşaellah…

II. Hilafette Kureyşîliğin şart olduğunu gösteren rivayetler:

Başta "Sahihayn" olmak üzere bir kısım hadis kaynaklarımızda Peygamber (Aleyhissalatü vesselam) hilafet ve emaret işinin Kureyş kabilesinde olduğu ve onları aşıp başkasına geçmeyeceği manasına gelen bir takım ifadeleri nakledilmektedir. Bu rivayetleri göz önünde bulunduran ehl-i sünnet ulema Halife olan kimsede Kureyşli olmanın gerekli bir şart olduğunu söylemişlerdir. Ve bunu da Nadr b. Kinâne' nin soyundan olmakla kayıtlamışlardır. Zira Kureyş kabilesinin nesebini toplayan zat Nad b. Kinâne' dir.[9] Bunun yanında Mu'tezile' nin büyük bir kısmı halifenin takva ve Allah'ın kitabını bilen âlim birisi olmasını yeterli görmüş ve kureyşli olmasını hilafet makamı adına bir gereklilik olmadığını söylemişlerdir. Zira Allah Teâlâ Kitab-ı mübininde insanların Allah katında en değerli olanlarının takva kişiler olduğunu haber vermiş ve nesep için her hangi bir işarette bulunmamıştır. Takva olan kişi en keremli ve değerli olarak addediliyorsa hilafet makamına da en yaraşır şahıs o olmalıdır. Haricîler ise ehl-i sünnet ulemanın tam aksine halifenin "Kureyşli olmamasını" şart olarak telakki etmektedirler. Çünkü halifenin zulmetmesi ve masiyetlerden geri durmaması durumunda azledilmesi gerekecektir. Bu durumda halife olan kişinin Kureyş'ten olması halinde etbaı çok olacağından azli mümkün olmayacaktır. Bu da âlemin fesada uğramasına sebep teşkil edecektir.[10] Şia fırkası bu noktada çerçeveyi biraz daha darlaştırmış ve bu şartlara ziyade olarak imamın Kureyş'in Benî Hâşim kabilesinden olması ve gaybı bilen birisi olması gerektiğini savunmuştur. Zira bu vasıfları haiz olan bir imama biat etmekle ancak Rahmanın gazabından ve ateşten emin olunabilir.[11] Bu şartlara sadra şifa verecek derecede şer'î mesnetlerin bulunması mümkün değildir. Lakin biz bu mahalde makalemizin hacmini göz önünde bulundurarak mezkûr şartların kritiğini yapmayacağız. Şimdi Hilafetin Kureyş'e aidiyetini ifade eden hadisleri zikredelim:

1. "Muhakkak ki bu (emirlik) iş (i) Kureyş'tedir. Her kim onlara muhalefet ederse dini ikame ettikleri süre Allah onları yüzleri üzere düşürür."[12] Diğer bir rivayette " Merhamet etmeleri istendiğinde acıdıkları, hükmettiklerinde adil oldukları ve taksim ettikleri sürece eşit davrandıkları sürece Muhakkak bu iş Kureyş'tedir. Onlardan her kim bunu yapmayacak olursa Allah'ın meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun" buyrulmuştur. [13] Buna benzer bir rivayette ise " Onlardan iki kişi kalana dek bu iş Kureyş'te devam edecektir"[14] buyrulmaktadır.
2. "İmamlar Kureyş'tendir"[15]Bu hadis konu hakkında varid olmuş diğer rivayetleri mana açısından cem edici bir niteliğe sahiptir.[16] Hatta bu yönüyle hadisin tevatür seviyesine ulaşmış olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. el-Kettânî' nin bu rivayeti tevatür seviyesine ulaşmış rivayetler arasında sayması da söylediğimizi tasdik eder mahiyettedir.[17]
3. "İnsanlar bu iş hususunda Kureyş' e tabidirler. Müslümanları Müslümanlara tabidirler, kâfirleri de kâfir olanlara…"[18] "Hayırlı olanları hayırlılara, şerlileri de şerli olanlara"[19] "İyileri iyilere, facirleri de fâcirlere…"[20] "Müminleri müminlere, facirleri de

facirlere…[21]“İnsanlar hayırda ve şerde Kureyş’e tabidirler”[22]

4. “Kureyş’ten öğreniniz, on(lar)a öğretmeyiniz. Kureyş’i takdim ediniz, geride bırakmayınız. Zira bir Kureyşli için Kureyşli olmayan kişiye nispetle iki adam kuvveti vardır.”[23]
5. Ebubekir (Radıyallahu Anh), Peygamber Aleyhissalatü vesselam’ın vefatının akabinde meydana gelen hilafet tartışmaları esnasında sahabe’ nin huzurunda Sa’d (Radıyallahu Anh)’ e şöyle demiştir:Ey Sa’d! Sen otururken Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’ın şöyle dediğini bilirsin: “Kureyş bu (hilafet) işin(in) sahibidir. İnsanların iyileri onların iyilerine facirleri de onların facir lerine tabidirler”. Bu söz üzerine Sa’d (Radıyallahu Anh): “Doğru söyledin. Bizler vezirleriz ve sizler ise emirlersiniz/ devlet başkanlarısınız” demiştir.[24] Bu rivayet başka bir veçhesiyle “Hilafette Kureyşli olmanın şart olduğuna” dair meydana gelen bir icmaa da delalet etmektedir. [25] İmam en-Nevevî konuyla ilgili şunları söyler “ Bu hadisler ve benzerleri hilafetin Kureyş’ e mahsus olduğu ve onların dışındaki her hangi bir kimse için akdedilmeyeceğine delildir. Bu nokta üzerine sahabe devri ve ondan sonraki dönemde de icma oluşmuştur. Ehl-i bidattan her kim buna karşı çıkacak olursa sahabenin ve sonrakilerin icmaıyla ilzam edilir.”[26] Kadı İyaz’da bu konuda icma oluştuğunu ve seleften hiç kimsenin buna muhalif bir görüşü nakledilmediğini belirtir ve daha sonraki tüm asırlarda da bu icmaın tazeliğini koruduğunu kaydeder.[27] Naklî cihetten baktığımızda hilafetin Kureyş’e aidiyeti meselesinin tevatür seviyesinde olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim biraz önce el-Kettânî’ nin “İmamlar Kureyş’tendir” hadisiyle ilgili tevatür tespitini nakletmiştik. el-Kettânî mezkur eserinde ekserisi manaca bir birini teyit eden rivayetlerin tariklerini on altı sahabe’ye dayandırmıştır. İbn Hacer bu hadisin tariklerini “Lezzetu’l-Ayş fi Turuki Hadisi’l-Eimme min Kureyş”[28] isimli müstakil bir cüzde toplam kırk sahabiye varan isnatla cem etmiştir.[29] Tahric kitaplarına bakıldığında bu bapta varid olan ve hilafetin Kureyş’e aidiyetini ifade eden rivayetlerin İbn Hacer’in de[30] belirttiği gibi inkâr edilemeyecek kemmiyyette olduğu görülecektir.[31] Öyleyse ehl-i sünnet ulemanın hilafette Kureyşli olmayı şart koşmalarının makuliyeti ve bu hususta iddialarının mesnet açısından ne denli kuvvet arz ettiği tebeyyün etmiş bulunmaktadır. Buna mukabil olarak Halife olabilmek için Kureyşli olmayı şart görmeyenlerin bu rivayetlere tevil anlamında getirdikleri zıt muhtevalı rivayetleri de serdetmek gerekmektedir. Bu mahalde mezkûr rivayetlerin meşhurları tadat edilecektir.

III. Hilafette Kureyşîliğin gerekli olmadığını ifade eden rivayetler:

Halifelikte kureyşli olmayı şart olarak telakki etmeyenler bu meyanda bir takım gerekçeler öne sürmektedirler. Bu gerekçeler cümlesinden olarak şunları sıralayabiliriz:

1. Hazreti Ömer (Radıyallahu Anh) hilafet tartışmalarının yapıldığı sırada “ Huzeyfe’ nin kölesi Sâlim hayatta olsaydı onun hakkında şüphe beni uğraştırmazdı (hiç tereddüt etmeden onun halife olmasını isterdim), şayet Rabbim bana bunu soracak olsa “Nebi’ nin “ Muhakkak ki Salim

Allah'ı çok seven biridir" dediğini işittim" diye söylerim demiştir.[32] Buna benzer diğer bir diğer rivayette "Şayet Huzeyfe' nin kölesi Salim sağ olsaydı istişare dahi yapmadan onu halife yapardım" dediği nakledilmektedir.[33] Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)' in hilafetle ilgili nakledilen bu sözü halifelikte Kureyşli olmanın olmazsa olmaz bir şart olmadığını ifade etmektedir. Zira Peygamber (Aleyhissalatü vesselam)'ın yukarıda naklettiğimiz hadislerinde maksat şayet Kureyşli olmanın hilafette şart olduğunu ifade etmek olsaydı, Peygamberin bu sözünden sonra Hz. Ömer'in hilafet için Kureyş kabilesinden olmayan Salim (Radıyallahu Anh)' i düşünmesi dahi tahayyül edilemezdi. İşte bu anlamda Hz. Ömer (Radıyallahu Anh)'in onun hilafet için tercihe şayan birisi olduğu şeklindeki manaya tekabül eden sözü, hilafet için Kureyşli olmanın ma la büdde minh bir şart olmadığını ifade etmiş olmaktadır.

2. Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) birçok rivayette "Başınıza Habeşli bir köle de getirilecek olsa sizi Allah'a sevk ettiği sürece ona itaat ediniz" buyurmaktadır.[34] Görüldüğü gibi bu rivayetlerde Hz. Peygamber her hangi bir kabileye mensubiyetten söz etmeyip mutlak manadaki bir emaretten bahsetmektedir. Hilafette Kureyşli olmayı şart görmeyenler bu rivayetlerdeki mutlaklıktan hareket ederek Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Kureyşli olmayı her halifede gerekli bir şart olarak öne sürmediğini söylemektedirler. Zira köle dahi olsa itaat edilmesini emreden bir Peygamberin Kureyşli olmayan bir halifenin hilafetini geçersiz addetmesi düşünülemez. Ayrıca insanlar arasında üstünlüğün sadece takva ile olduğunu ifade eden ayet-i kerimeyi bizlere ulaştıran da yine Cenab-ı Peygamberin ta kendisidir. Kur'anî bir esas olduğunu söyleyebileceğimiz bu itikada ters gibi gözüken hilafette Kureyşli olma şartı ümmet içerisinde bir taifeyi –mahza taife olması hasebiyle- sair topluluklara üstün kılma anlamına gelmektedir ki bu da yukarıda zikrettiğimiz Kur'anî esasa zıt gibi gözükmektedir. [35]

---

[1] "Ey Dâvud! Muhakkak ki biz seni yeryüzünde halife kıldık" (Sâd 26) ayet-i kerimesi de bu manayı ifade buyurmaktadır. Ayette belirtildiği üzere Davud Aleyhisselam Allah Teâlâ tarafından halife kılınmış ve onun hükmünün Cenab-ı hakkın hükmü anlamına geldiği vurgulanmıştır. Bkz. Burhanuddin Ebi'l-Hasen İbrahim b. Ömer el-Bikâî, "Nazmu'd-Dürer fî Tenasubi'l-Âyâti ve's-Süver", Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1432/2011, B.IV, VI/ 377

[2] Ebussuud Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-Amâdî el-Hanefî, "İrşadu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm", Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1999, B.I I/ 110

[3] (Hatırla) bir zamanı ki; Rabbin meleklere: Muhakkak ben yer (yüzün)de bir halife yaratıcıyım. Buyurmuştu" (Bakara 30) ayet-i kerimesinde de Allah Teâlâ insanı kendi hükümlerini yer yüzünde tenfiz ve icra etmesi manasında halife kıldığını hikâye etmektedir.

[4] Muhammed Said Ramazan el-Bûtî, "Kübra'l-Yakîniyyâti'l-Kevniyye", Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut-Lübnan, Daru'l-Fikr, Dımeşk, 2010, B.31, S. 373

[5] Ebu'l-Hasen Ali b. Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, "el-Ahkâmu's-Sultâniyye ve'l-Velâyâtu'd-Dîniyye", Mektebetu Dari İbn Kuteybe, Kuveyt, 1989, B.I, s. III

[6]el-Bezzâr,"el-Müsned", No: 5383

[7] Takiyyuddin Ahmed b. Teymiyye el-Harrânî, "el-Hılâfe ve'l-Mulûk", Mektebetu'l-Menâr, Ürdün,1994, B.II, S. 54

[8] İmamda bulunması gereken vasıfların ittifakî ve ihtilaflı olanlarını mütalaa için bkz. Ebu'l-Hüseyn Ali b. Muhammed b. Salim Seyfeddin el-Âmidî, "Ebkâru'l-Efkâr fî Usûliddîn", Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1424/2002, B.I, III, 484

[9] Kemaluddin Muhammed b. Muhammed İbn Ebî Şerif el-Makdîsî, "el-Müsâmere bi Şerhi'l-Müsâyere", 1430/2009, B.I, s. 456-457

[10] Ebul Yüsr Muhammed el-Bezdevî, "Usulu'd-Dîn", el-Mektebetu'l-Ezheriyye, Kâhire, 1424/ 2003, s. 192

[11] Ebul-Hasen Ali b. Muhammed b. Salim Seyfeddin el-Âmidî , "Ğayetu'l-Merâm fî İlmi'l-Kelâm", Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1424/2004, B.I, s. 325

[12] Ahmed b. Hanbel, "Müsned", No: 16852, Buhari, "Sahih", Menakib, No: 3309, Darimî, "Sünen", No: 2563, Nesâî, "es-Sünenu'l-Kübrâ", No: 8697, el-Beyhaki, "es-Sünenu'l-Kübrâ", No: 16975, et-Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir", No: 779, "Müsnedu'ş-Şâmiyyîn", No: 3201, İbn Ebî, Şeybe, "el-Musannef", No: 33056

[13] et-Taberânî, "el-Mucemu's-Sağîr", No: 216, İbnu'l-A'râbi, "Mucem", No: 1931, 1980, Hadisin ricâli sikadır. Bkz. el-Heysemî, "Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid", Daru'l-Fikr, Beyrut-Lübnan, 1994/ 1414 V/ 352 No: 8987

[14] Buharî, "Sahih", "Menakib", No: 3310, Müslim, "Sahih", "İmare", No: 1818, Ebu Avâne, "Müsned", No: 6939

[15] Ebu Davud et-Tayâlisî, "el-Müsned", No: 968, Nuaym b. Hammad, "el-Fiten" No: 287, Nesâî, "es-Sünenu'l-Kübrâ", No: 5909, Ahmed b. Hanbel "el-Müsned", No: 12307, İbn Ebî Âsım, "es-Sünne", No: 1120, Ebubekir b. Hallâl, "es-Sünne" , No: 33, Hâkim, "el-Müstedrek", No: 6962, Taberânî, "el-Mu'cemu's-Sağîr", No: 425, "el-Mu'cemu's-Sağîr", No: 725, el-Bezzâr, "Müsned", No: 6181, el-Beyhakî, "es-Sünenu's-Suğrâ", No: 3199, "es-Sünenu'l-Kübra", No: 5504

[16] İmam en-Nevevî' nin "el-Mecmu'" un Mukaddimesinde bu rivayeti "Sahihayn'a nispet etmesi tecevvüzdür. "İmamlar Kureyş'tendedir" şeklindeki hadis, değil "Sahihayn", kütüb-i sitte eserleri içerisinde "Nesâî" dışında hiçbir kaynakta yer almamaktadır. Bkz. Muhammed Avvâme, Musannef tahkiki, Şirketu Dâri'l-Kıble, Cidde, Müessesetu Ulûmi'l-Kur'an, Dımeşk, 2006, B.I, XVII/ 285

[17] Ebu Abdillah Muhammed b. Feyz Cafer el-Hasenî el-İdrîsî el-Kettânî, "Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadisi'l-Mütevâtir", Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye,

Beyrut-Lübnan, 1987/ 1407, s. 169, No: 175

[18] Ahmed b. Hanbel, “el-Müsned”, No: 8243, Buharî, “Sahih”, Menakib, No: 3305, Müslim, “Sahih”, İmare, No: 1818, el-Beyhakî, “es-Sünenu’l-Kübra”, No: 16531, “es-Sünenu’s-Suğra”, No: 3136, Ebu Ya’lâ, “el-Müsned”, No: 6264,

[19] İbn Ebî Âsım, “es-Sünne”, Ahmed b. Hanbel, “el-Müsned”, No: 9593, No: 1511, İbn Ebî, Şeybe, “el-Musannef”, No: 32384, “Ali el-Müttaki, “Kenzu’l-Ummal”, No: 33834,

[20] İbn Ebî Şeybe, “el-Musannef”, No: 32400

[21] İbn Ebî, Şeybe, “el-Musannef”, No: 33067, İbn Hibbân, “Sahih”, No: 6264,

[22] , Ahmed b. Hanbel, “el-Müsned”, No: 15050, Müslim, “Sahih”, İmare, No: 1819, el-Beğavî, “Şerhu’s-Sünne”, No: 3847, el-Beyhaki, “es-Sünenu’l-Kübra”, No: 16532, Ebu Ya’lâ, “el-Müsned”, No: 2272

[23] İbn Ebî Şeybe, “Musannef”, No: 33053

[24] Ahmed b. Hanbel, “el-Müsned”, I/ 99, No:18

[25] Ahmed Molla Civan, “Nuru’l-Envâr Şerhu Risâleti’l-Menâr”, Mektebetu’l-Büşrâ, Karaçi, Pakistan1433/2011, B.IV, I/ 632, Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn Fahruddin er-Râzî, “el-Mahsûl fî İlmi’l-Usûl”, Camiatu’l-İmam Muhammed b. Suud, Riyad, 1400, B.I, IV/ 551

[26] Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, “el-Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc”, Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabî, Beyrut, 1392, B.II, XII/ 200,

[27] Ebu’l-Fadl İyad b. Musa b. İyad, “İkmalu’l-Mu’lim bi Fevaid-i Müslim” Daru’l-Vefa, 1998, B.I,

VI/ 214

[28] Muhammed Zahid b. Hasen el-Kevseri, “İhkaku’l- Hak bi İbtali’l-Batıli fi Muğisi’l-Halk”, el-Mektebetu’l-Ezheriyye, Kahire, s. 37

[29] Celalettin Abdurrahman Ebubekir es-Suyuti, “ed-Düreru’l-Müntesire fi’l-Ehadisi’l-Müştehira”, (Thk: Muhammed Abdülkadir Ata) Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan , 1988, B.I, S. 96

[30] Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî,”Fethu’l-Bari bi Şerhi Sahihi’l-Buhari”, Daru Tayba, Riyad, 2011, B. IV XVI/ 612 vd.

[31] Hadisin Tahirici için Bkz. Siracuddin Ebu Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed İbnu’l-Mulakkin, “el-Bedru’l-Münîr fî Tahrîci’l- Ehadisi ve’l-Âsâri’l-vâkıati fi’ş-Şerhi’l-Kebir”, Daru’l-Hicre, Riyad, 1425,/ 2004, B.I, VIII/ 530 vd., Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, “et-Telhîsu’l-Habîr fî Tahrici ehadisi’r-Rafii el-Kebir”, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1419/ 1989, B.I, IV/ 116, İsmail b. Muhammed b. Abdülhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî, “Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlu’l-İlbâs amma’ş-tehara

minel’-Ehâdis-i alâ elsineti’n-Nâs”, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, 1422/2001, I/ 243

[32] Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, “ Tarihu’l-Ümem ve’l-Müluk” Daru’l-Kütubi’l-İlmiyye, Beyrut, 1407, B.I, II, 580, İbn Asakir, “Tarihu Dimeşk”, 58/ 404, Ebul-Hasen Ali b. Ebil Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim eş-Şeybani İbnu’l-Esir “el-Kamil fi’t-Tarih”, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1415, B.II, II, 459 Hayruddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Faris ez-Zirikli, “el-A’lam”, Daru’l-İlim, Mayu, 2002, III/ 73,

[33] Salahuddin Halil b. Eybek b. Abdillah es-Safdî, “el-Vâfi bi’l-Vefeyat”, Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, Beyrut-Lübnan, 1420/ 2000, XV/ 58

[34] Bu manadaki rivayetler için Bkz. el-Lalekai, “Şerhu Usul-i İ’tikadi ehli’s-Sünne ve’l-Cemaa” No: 2293, İbn Ebi Asım, “es-Sünne”, No: 1062, Ebu Bekir b. Hallal, “es-Sünne”, No: 52, Ahmed b. Hanbel, “el-Müsned”, No: 16649, Buhari, “Sahih”, No: 6723, Tirmizi, “Sünen”, No: 1706, İbn Mace, “Sünen”, No: 2861, Hakim, “el-Müstedrek” No: 329, Ebu Avane “Müstahrec”, No: 7097, et-Taberâni, “el-Mu’cemu’s-Sağir”, No: 425, “el-Mu’cemu’l-Evsat”, No: 3521, “el-Mu’cemu’l-Kebir”, No: 377, “Müsnedu’ş-Şamiyyîn” No: 2717, el-Bezzar, “Müsned”, No: 4201 vd.

[35] Salah es-Savi, “el-Veciz fi Fıkhi’l-Hilafe”, Daru’l-İ’lam, s. 33